

Emmi Ahola

TÄHTÄIMESSÄ TYTÄRKAUPUNKI

Esikaupungistumisen kehityksestä Euroopassa
ja Suomessa

Kandidaatintyö
Rakennetun ympäristön tiedekunta
Annuska Rantanen
Minna Chudoba
huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Emmi Ahola: Tähtäimessä tytärkaupunki, Satellite City in Sights
Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma
huhtikuu 2020

Tässä työssä tutkitaan esikaupungistumisen alkuvaiheita ja ideologioita, sekä tutustutaan tarkemmin tytärkaupungin eli kaupungin keskustan ulkopuolisen asuin- ja palvelukeskittymän konseptiin Suomen lähiörakentamisen kautta. Työssä esitellään Suomessa esille nousseita lähiörakentamisen teemoja vertaillen niitä keskenään ja arvioidaan, kuinka rakennusteollisuuden tehostuminen vaikutti asuinympäristöihin. Esimerkkitapauksena työssä käytetään Tampereen tytärkaupungiksi rakennettua Hervantaa ja arvioidaan Hervannan suunnitelman onnistumista tytärkaupunkikonseptin pohjalta.

Työssä tutkitaan esikaupungistumisen historiaa ja lähtökohtia - mikä johti esikaupunkien kiihtyneeseen rakentamiseen, mitkä ovat niiden yleiset tavoitteet ja minkälainen on niiden suhde aikaisempiin konsepteihin. 1900-luvulla vaikutti useita yhdyskuntasuunnittelijoita, joilla oli kattava rooli uusien kaupunkisuunnittelumallien synnyssä. Euroopan esikaupungistumisen historiasta siirrytään Suomen lähiörakentamisen alkuvaiheisiin 1950-luvun vaihteessa, jolloin Suomessa kehitettiin kaupunkisuunnittelua ja otettiin vaikutteita erilaisista Euroopassa yleistyneistä esikaupungistumisen malleista. Monet näistä Suomessa rakentuneista alueista saivat osakseen kritiikkiä, jonka seurauksena kehittyi edelleen uusia konsepteja suomalaiseen kaupunkisuunnitteluun. Arvioimalla eniten kritiikkiä saaneita ominaisuuksia sekä onnistumisia näiden konseptien pohjalta rakennetuissa ympäristöissä voidaan arvioida tulevaisuuden näkymiä - erityisesti Hervannan kehitysprosessissa.

Työssä pyritään osoittamaan esikaupungistumisen eri aatteiden yhteys toisiinsa pitkälläkin aikavälillä ja esittelemään tytärkaupunkikonseptiä pätevänä vaihtoehtona kaupunkien kasvua kontrolloidessa, kuitenkin joillakin reunaehdoilla. Loppupuolella pohditaan tytärkaupunkikonseptin sekä jo rakennettujen tytärkaupunkien tulevaisuutta. Tutkimuksessa todetaan tytärkaupunkikonseptin olevan monipuolinen ja kiehtova kaupunkisuunnittelun malli, mutta toimiakseen Suomen kaupungeissa sen pyrkimysten tulee muuttua. Vähäisen asukasluvun takia tytärkaupunkien kannattaa vahvistaa yhteyttä keskustaan ja luopua ideasta täysin omavaraisena yksikkönään. Ehdotetaan muun muassa keskusta-alueen ja tytärkaupungin välisen liikenteen tehostamista ja palveluiden säilyttämistä tytärkaupunkialueella.

Avainsanat: Tytärkaupunki, yhdyskuntasuunnittelu, kaupunkisuunnittelu, puutarhakaupunki, kompaktikaupunki, esikaupungistuminen

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. PUUTARHAKAUPUNKI-IDEAN SYNTY	2
2.1 Teollistumisen ongelmat 1900-luvun alun kaupungeissa	2
2.2 Ebenezer Howard ja puutarhakaupunki	3
2.3 Sosiaalinen kaupunki	4
2.4 Puutarhakaupunki-idean leviäminen	5
3. ESIKAUPUNGISTUMINEN 1900-LUVULLA	7
3.1 Geddes ja Regional City	7
3.2 New Towns	8
3.3 Satelliittikaupungit	10
4. ESIKAUPUNGISTUMINEN SUOMESSA	11
4.1 Tytärkaupungit	11
4.2 Meurman ja asumakunnasta metsälähiöön	12
4.3 Kompaktikaupunki	14
5. TYTÄRKAUPUNKI HERVANTA	16
5.1 Hervannan suunnitelma ja jatkokehitys	16
5.2 Tytärkaupunkikonseptin toteutuminen	18
5.3 Hervannan täydennysrakentaminen	19
6. TYTÄRKAUPUNKIEN TULEVAISUUS	22
6.1 Samat ideat, uudet termit	22
6.2 Paikan ja konseptin kehitys	23
7. YHTEENVETO	24
LÄHTEET	25

1. JOHDANTO

Esikaupungistumisen voimakkaan kasvun alku sijoittuu 1900-luvun alkupuolelle, jolloin teollistuminen oli vauhdissaan ja kaupunkien elinolosuhteet heikoimmillaan. Tiivistyvät ja tyyriit kaupunkien maa-alueet eivät mahdollistaneet yhteiskunnan hyvinvointia, vaan johtivat slummialueiden muodostumiseen kaupunkien reunoille. Työn alussa tuodaan esille teollistumisen tuottamia ongelmia, joiden reaktionä kaupunkisuunnittelun vahvaksi teemaksi nousi kaupungin keskusta-alueiden ulkopuolelle rakennetut alueet. Tästä melko nopeasti siirrytään konseptiin puutarhakaupungista ja sen vaikutuksiin kaupunkisuunnittelussa ja huomataan, miten aate lähti leviämään Euroopassa.

1900-luvun esikaupungistumisen muita nimiä ja teemoja esitellään kolmannessa luvussa, josta siirrytään Suomen lähiösuunnittelun vaiheisiin 1950-1970-luvuilla. Tutkitaan ristiriitaisia näkemyksiä esikaupunkien rakentamisesta ja huomataan miten suurin osa näistä rakennusprojekteista ei ikinä kuitenkaan yltänyt täyteen potentiaaliinsa. Vertaillaan myös vuosikymmenten eri aatteiden vaikutuksia syntyneisiin lähiöihin ja tytärkaupunkeihin.

Työssä tutkin myös tarkemmin tytärkaupunkien alkuvaiheita, tavoitteita ja tulevaisuutta Suomessa. Esimerkkinä tuon esille Tampereen tytärkaupungiksi suunnitellun Hervannan, jonka rakentamisesta on kulunut noin 50 vuotta. Työssä arvioin Hervannan alkuperäisen suunnitelman toteutumista, ja pohdin kuinka suunnitteluvaiheessa tehdyt muutokset ovat vaikuttaneet nykyiseen Hervantaan. Lopuksi pohdin tytärkaupunkikonseptin tulevaisuutta yhä kaupungistuvassa yhteiskunnassa.

2. PUUTARHAKAUPUNKI-IDEAN SYNTY

Tässä luvussa tutkin kaupunkisuunnittelun ja lähiöajattelun alkuperää, sekä esittelen Ebenezer Howardin idean puutarhakaupungista. Käyn läpi Howardin aatteita ja sitä, miten ne levisivät ja kehittyivät. Luvussa pyrin myös tuomaan esille, kuinka puutarhakaupunkiaate omaksuttiin eri puolilla Eurooppaa ja kuinka esikaupungistuminen lähti kiihtymään vuosisadan edetessä.

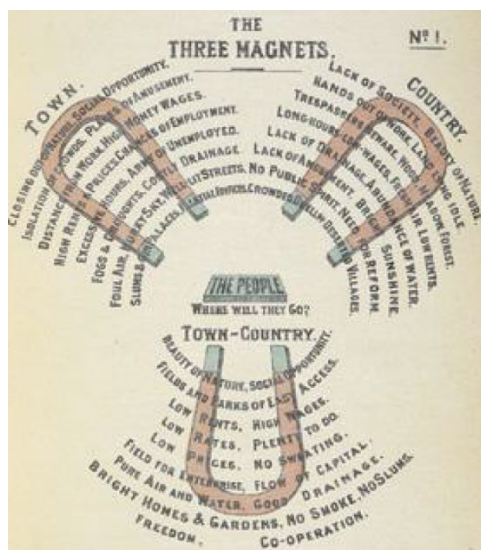
2.1 Teollistumisen ongelmat 1900-luvun alun kaupungeissa

Teollistumisen käynnistyminen 1700-luvun loppupuolella Isossa Britanniassa johti suureen taloudelliseen kasvuun, joka ei kuitenkaan jakautunut tasaisesti väestölle. Tehtaat toivat omaisuuksia omistajilleen, jättäen työläiset sinnittelemään pienillä palkoilla Lontoon reunamille. Näihin slummeihin rakennetut asunnot olivat ahtaita ja usein majoittivat kokonaisia perheitä hyvin pieniin tiloihin. Epähygieeniset ja huoltamattomat tilat vauhdittivat tautien leviämistä ja slummien huono maine lisäsi rikollista toimintaa alueilla. (Hall, 2014) Teoksessaan *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and design since 1880 (2014)* Peter Hall huomauttaa väestön vaurauden aikaisemminkin olleen varsin epätasaisesti jakautunutta, mutta kaupunkien tuodessa eri vaurausluokkien edustajat samalle tiiviille alueelle, kaupunkilaiset joutuivat kohtaamaan luokkaerot ja sen vaikutukset konkreettisella tavalla. Kaupunkisuunnittelun tehtäväksi nousi luokkaerojen tasoittaminen ja slummien häivyttäminen kaupungeista.

1900-luvun alussa kaupunkisuunnittelu alkoi muodostua omaksi alakseen, mutta vaikka teollistumisen ja viktoriaanisen ajan ongelmat olivat edelleen nähtävissä kaupungeissa, oli paljon myös ehtinyt muuttua. Kaupunkeihin oli saatu uusia liikkumismuotoja, teknologisia keksintöjä, parempia rakennusmateriaaleja sekä työllistymismahdollisuuksia, jolloin esikaupungistuminen eli ihmisten levittäytyminen kaupungin ulkopuolisiin keskittymiin oli oikeastaan jo käynnistynyt tapahtuneen kehityksen myötä. (Hall, 2014)

2.2 Ebenezer Howard ja puutarhakaupunki

Ebenezer Howard oli erityisesti 1900-luvun alkupuolella Englannissa vaikuttanut yhdyskuntafilosofi, jonka teokset *Tomorrow: A Peaceful Path to Real Reform (1889)* ja *Garden Cities of Tomorrow (1902)* esittelivät uuden mallin suunnitella kaupunkeja. Vuoden 1889 teos oli ensimmäinen painos Howardin ajatuksista, ja vuoden 1902 julkaisu oli editoitu versio, joka saavutti suuremman suosion ja nosti Howardin kuuluisuuteen. (Hall & Ward 2014, 13-14) Teos vastaa suunnittelijoita edelleen puhuttavaan aiheeseen kaupungistumisesta, muuttoliikkeestä maaseudulta kaupunkeihin, sekä esittää mallin puutarhakaupungeista välimuotona kaupungille ja maaseudulle. Howard siis piti puutarhakaupunkeja ratkaisuna 1900-luvun alun kaupunkien ongelmiin. Hän näki maaseudun viehätysnä puhtaan ilman ja luonnonläheisyyden, mutta havaitsi sen heikkoutena huonon taloudellisen hyvinvoinnin ja mahdollisuuksien suppeuden. Kaupungit taas vastakohtana kukoistivat mahdollisuuksillaan tienata paremmin, mutta tämä saavutettiin terveellisten ja nautinnollisten elinolojen kustannuksella. Mainitaan myös, että Howard ei ollut ajan ainoa ajattelija, vaan monet muutkin oman aikansa yhdyskuntafilosofit pyrkivät ratkaisemaan tiivistyvän kaupungin ongelmia, tosin Howard on saavuttanut heistä laajimmin suosiota. (Hall & Ward, 2014, 90-144)

Kuva 2-1. Ebenezer Howardin diagrammi "Three Magnets" (Hall 2014, 97).

Kirjassaan *Sociable Cities* (2014), Peter Hall ja Colin Ward esittelevät Ebenezer Howardin ajatuksia, joissa yhdyskuntafilosofi pyrkii yhdistämään maaseudun ja kaupungin positiiviset puolet uudeksi puutarhakaupungiksi ja edelleen sosiaaliseksi kaupungiksi. He kuvailevat nöyrää, usein aliarvioitua miestä, jolla oli visio tulevaisuuden kaupungeista. Yksi Howardin tunnetuimmista diagrammeista on "Three Magnets", jolla hän yksinkertaisesti ajatuksensa kaupungin ja maaseudun yhdistämisestä (kuva 2-1).

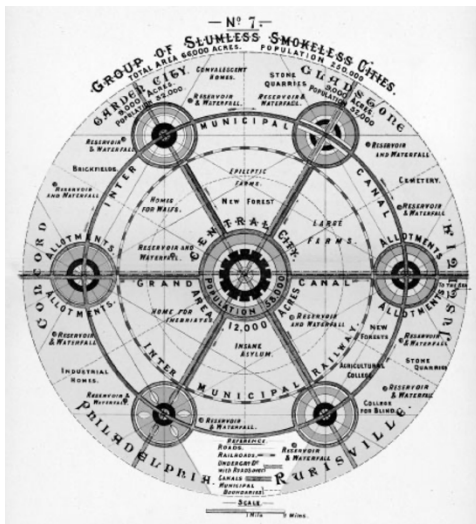
Howard on sanonut kehittäneensä alkuperäisen idean itse - ja sitten täydentäneensä suunnitelmaa muiden filosofien ajatuksilla. (Hall, 2014, 90-144) Howard oli kotoisin Englannista, mutta hän vietti lyhyehkön osan elämästään maanviljelijänä Amerikassa ennen kuin palasi takaisin Lontooseen, missä hän aloitti uraa parlamentin pikakirjoittaja - ja missä hän myöhemmin julkaisi ensimmäisen ja ainoan teoksensa. Puutarhakaupunkien alkuperäisideoiden uskotaan olevan peräisin Howardin ajalta Amerikassa, jolloin käynnissä oli muun muassa Chicagon uudelleenrakentaminen, kaupunki, jonka lempinimi aikanaan oli Garden City. (Hall 2014, 92-93)

Lontoon lähistöllä sijaitseva Letchworth on ensimmäinen rakennettu puutarhakaupunki ja sen suunnittelijoiksi valittiin Raymond Unwin ja Barry Parker vuonna 1904. Letchworth ei kuitenkaan menestynyt suunnitellulla tavalla, vaan kesti odotettua kauemmin ennen kuin puutarhakaupungissa nähtiin kasvua ja muita Howardin ideologian osoittamia hyötyjä. Puutarhakaupungin ensimmäisenä vuonna sinne muutti vain noin 1000 asukasta, joka oli paljon alle odotetun määrän. Puutarhakaupunkien rakentamista kuitenkin jatkettiin niin Englannissa (Hampstead ja Welwyn Garden City) kuin ympäri Eurooppaa, kuitenkin hieman alkuperäisistä Howardin ideoista poiketen. (Hall 2014, 99-104) Esimerkiksi Suomessa rakennettiin Helsingin Tapiola puutarhakaupunki-ideologian innoittamana (Arkkitehtuurimuseo 2020).

2.3 Sosiaalinen kaupunki

Sosiaalisella kaupungilla viitataan Ebenezer Howardin kaavioissa esiintyvään konseptiin kaupungista, jossa useat puutarhakaupungit on liitetty toisiinsa muodostaen yhden suuren kaupunkialueen (kuva 2-2). Sosiaalisen kaupungin pyrkimyksenä Howard näki puutarhakaupunkien yhdistämisen verkostoksi, jossa asukkaat saavat sekä kaupungin tarjoamat edut, että maaseudun rauhan ja luonnonläheisyyden. Sosiaalisen kaupungin yhteenlasketuksi asukaslukuksi Howard mainitsee noin 250 000 asukasta. Puutarhakaupungit sosiaalisen kaupungin sisällä olisivat yhteydessä toisiinsa raitio-, vesi- ja autoteiden välityksellä, joka parantaisi yksikköjen yhteenkuuluvuutta. (Hall & Ward 2014, 54-57) Howardin perustana sosiaalisen kaupungin menestykselle oli yksittäisen puutarhakaupungin menestys. Kun puutarhakaupunki saisi tarpeeksi asukkaita, rakennettaisiin samanlainen alue sopivan matkan päähän ja yhdistettäisiin puutarhakaupungit raitioteillä, jotta sosiaalisen kaupungin asukkaat kokisivat elävänsä osana isoa kaupunkia. Howardin mielestä 32 000 asukasta oli sopiva koko puutarhakaupungille, jonka ylityttyä siirryttäisiin rakentamaan seuraavaa. (Hall 2014)

Peter Hall ja Colin Ward (2014) kuitenkin toteavat, että sosiaalisen kaupungin diagrammi (kuva 2-2) jätettiin pois Howardin toisesta painoksesta *Garden Cities of To-morrow* (1902). Tästä johtuen monet ovat unohtaneet sosiaalisen kaupungin olleen Howardin kokonaisvaltainen idea kaupungin ja maaseudun yhdistelmästä, ja pitävät yksittäistä puutarhakaupunkia Howardin perintönä. (Hall & Ward 2014, 56)

Kuva 2-2. Ebenezer Howardin kaavio sosiaalisesta kaupungista (Hall & Ward 2014, 56)

2.4 Puutarhakaupunki-idean leviäminen

Puutarhakaupunkiaatteen siirtyessä maasta toiseen, ideologian alkuperäiset näkemykset eivät kuitenkaan toteutuneet täysin Howardin alkuperäisten ajatusten mukaisesti. Tätä oli tosin tapahtunut jo Englannissakin, kuten puutarhakaupunki Hampsteadin rakentuessa. Osassa maista samankaltaisia aatteita kaupungin rakenteesta heräsi myös paikallisesti, kuten Espanjan nauhakaupunki, jonka suunnitteli insinööri Arturo Soria y Mata vuonna 1892. Suunnitelmassa kuvattiin lineaarinen raitioväylä kaupungin ja puutarhakaupungin välillä, jota asukkaat käyttäisivät mennessään keskusta-alueelle töihin. Aluetta ei kuitenkaan suunnitelmissa kuvailtu muuhun kuin asumiskäyttöön, mikä erotti sen vahvasti Howardin ajatuksista. (Hall 2014, 120-122)

Puutarhakaupunki-idea sai erilaisia tulkintoja levitessään Eurooppaan, muun muassa Ranskassa puutarhakaupunkia ajateltiin enemmän pelkkänä asuinalueena kuin kaupunkiympäristönä. Saksaan puutarhakaupungit levisivät heidän oman Garden City -

yhdistyksensä kautta. Yhdistyksen perusti Heinrich Krebs vierailtuaan Englannissa vuonna 1902. Saksassa aate sai myös suurta kannatusta, osittain sillä sen oletettiin olevan syynä englantilaisten edistyksellisiin ammattiliittoihin. (Hall 2014, 122-123)

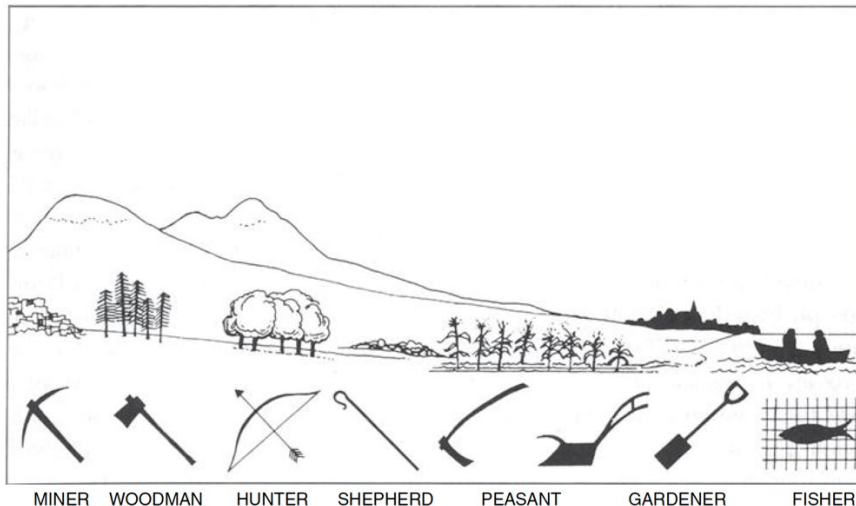
3. ESIKAUPUNGISTUMINEN 1900-LUVULLA

1900-luvulla monet maat etsivät ratkaisuja kasvavien kaupunkiensä ongelmiin, jotka oli havaittu jo 1800-luvun loppupuolella. Maaseutu ja kaupunki olivat molemmat yhtä lailla kriisissä, ja monet tarjosivat ajatusmallejaan vastauksena teollistuneiden maiden ahdinkoon. Tässä luvussa esittelen vaikuttavimpia esikaupungistumiseen johtaneita malleja, joista suurin osa on saanut vaikutteita Howardin em. puutarhakaupungista, mutta ovat ne silti oman paikkansa alalla ansainneita teorioita kaupunkisuunnittelusta. Ajatuksia yhdistää vahvasti siirtyminen pois tiiveistä keskustoista, säilyttäen kaupungin antamia arvoja asukkaiden arjessa. Toistuvia teemoja ovat varsinkin hyvät kulkuyhteydet, sekä tarkasti harkitut välimatkat kaupunginosien välillä. Eroavaisuuksia esiintyy etenkin itse esikaupunkien roolissa keskusta-alueeseen, sekä aatteiden konkreettisuudessa.

3.1 Geddes ja Regional City

Patrick Geddes (1854-1932) on skotlantilainen sosiologi, joka vaikutti 1900-luvun alkupuolella. Geddesin tunnetuimpia ajatuksia ovat konseptit aluesuunnittelusta ("regions") ja alueiden jakautumisesta osioihin kasvillisuuden ja maantieteellisten tekijöiden perusteella, joita hän kuvailee teoksessaan *Cities in Evolution: An Introduction to the Town Planning Movement and the Study of Civics* (1915). Geddesin pyrkimyksenä oli esittää vastauksia konfliktiin maaseudun ja kasvavien kaupunkien välillä. (Welter 2003, 27-80) Samankaltaisia pyrkimyksiä oli myös Ebenezer Howardin puutarhakaupunkikonseptilla, joka julkaistiin ennen Geddesin teoksia.

Geddes oli ensimmäisiä aluesuunnittelijoita, joka näki kaupunkien vaikutuksen niitä ympäröivään alueeseen ja hyödynsi "Valley Region" periaatekaaviotaan suunnitellessaan Edinburghin kaupunkialuetta. Idea perustui kuvainnolliseen "pääkaupunkiin" rannikolla, josta lähtevien jokien varrelle loogisesti perustettaisiin pienempiä alueita. Näitä alueita hän kuvasi "Valley Section" leikkauksessa (kuva 3-1). (Welter 2003, 27-80) Geddes oli jo aikaisemmin havainnut kaupunkien levittymisen maalle teknologisten uudistusten myötä, ja koki kaupungin järjestelmällisen ja vähittäisen kasvun parempana mallina verrattuna kaupungin sattumanvaraiseen maaseudulle leviämiseen, joka heikensi asukkaiden elinoloja. (Hall, 2014, 161-162)

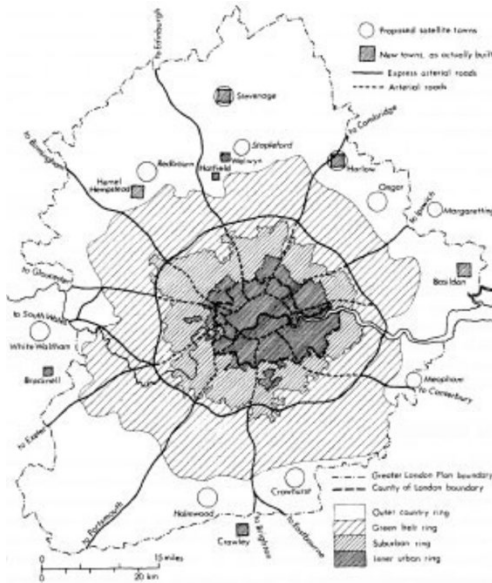

Kuva 3-1. Patrick Geddesin kaavio "Valley Section", jossa hän kuvaa elinkeinojen yhteyttä maantieteeseen ja alueen kasvustoon (Hall 2014, 157).

Geddes keskittyi vahvasti ihmisen ja ympäristön yhteyteen ja tutki hyvän kaupungin ominaisuuksia laatimiensa kaaviokuvien avulla. Valley Section -kaaviossa (kuva 3-1) esitetään maantieteellisten tekijöiden yhteys ihmisen elinkeinoihin. Esimerkiksi vuoristo yhdistetään kaaviossa louhimiseen, ja pellot eläinten laiduntamiseen. Geddes ajatteli, että kaikkien Valley Section -lohkojen tehdessä tehtävänsä, tämä kaikki ruokkii ihmisten elinoloja koko kaupunkialueella. (Welter 2003, 27-80) Geddesin ideoita on pidetty hieman hankalasti ymmärrettävinä, mutta "Regional City" -idean ytimessä on nähtävissä esikaupungistumisen ja satelliittikaupunkien alkua. (Hall, 2014, 162-163)

3.2 New Towns

Teoksessaan Dennis Hardy (2011) toteaa New Townsien ollevan Howardin puutarhakaupunki-ideologiaan pohjaava liike, jonka perusti Howardin lisäksi joukko The Garden City Town Planning Associationin (GCTPA) jäseniä, mukaan lukien Frederic James Osborn. Osborn jatkoi New Town liikkeen puolesta puhujana suurimman osan elämästään, ja päätyi lopulta myös johtamaan GCTPA:ta, joka tuli myöhemmin tunnetuksi Town and Country Planning Associationina (TCPA). New Towns-liikkeen tavoitteena oli rakennuttaa Lontoon ulkopuolelle 100 pienempää omavaraista kaupunkia puutarhakaupunkien tapaan. Suurin ero puutarhakaupunkiliikkeeseen oli valtion osallistuminen New Towns -kaupunkien rakennuttamiseen, joka oli vastoin Howardin ajatuksia yhteisomistetuista puutarhakaupungeista. Alkukankeuden jälkeen New Towns omaksuttiin kuitenkin osaksi GCTPA:n vaikutusalaa. (Hardy, 1991, 127-128)

Kuva 3-2 The Great London Plan, jonka Abercrombie suunnitteli vuonna 1944 ja joka vakuutti valtion New Towns ehdotuksen pätevyydestä Osbornin kampanjoinnin rinnalla (Hall 2014, 96).

Ensimmäistä kertaa New Towns kaupunkeja kampanjoitiin kunnolla ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin slogan ”Homes fit for Heroes” keräsi huomiota yhdistykselle. Sodan jälkeen uusille asutuksille oli tarvetta, mutta New Towns -ehdotus ei kuitenkaan mennyt läpi vielä 1918, sillä valtio uskoi paikallisten rakennuttajien pystyvän vauhdikkaampaan uudelleenrakentamiseen. Suurin osa näistä rakennetuista alueista päätyivät Lontoota ympäröiviksi asuinalueiksi, joita paikalliset rakennuttajat pyrkivät kauppaamaan puutarhakaupunkeina. (Hall & Ward, 1998, 52-55) Läpimurto New Towns-liikkeelle saavutettiin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin valtio paini jälleen samanlaisten ongelmien kanssa kuin ensimmäisen maailmansodankin jälkivuosina. 1944 New Towns kannattaja ja yhdistyksen jäsen Sir Patrick Abercrombie, laati suunnitelman (The Great London Plan) Lontoon ympärille rakennettavista kaupungeista ja rajoitti Lontoon kasvua suunnitelmassaan 16 kilometrin laajuisella vihervyöhykkeellä (kuva 3-2). Abercrombien suunnitelma vastasi valtion ongelmiin, ja vuonna 1946 astui voimaan lakipykälä, joka hyväksyi New Towns -ehdotuksen. 28 New Townsia rakennettiin Lontoon ympärille seuraavan 50 vuoden aikana ja niihin muutti vuoteen 2001 mennessä yli 2.6 miljoonaa asukasta. (Hall & Ward, 1998, 56-63)

3.3 Satelliittikaupungit

Sosiaalidemokraattien noustessa valtaan ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä Saksassa, Frankfurtissa niin kuin muuallakin maassa aloitettiin oma jälleenrakennusprojekti. Frankfurt haluttiin säilyttää Saksan talouden ja teknologian keskuksena, ja kaupunkiin tarvittiin kasvavan työllistymisen mukana myös lisää asuinalueita. Frankfurtilla oli omistuksessaan useita tyhjiä maa-alueita ajalta ennen ensimmäistä maailmansotaa ja nämä alueet soveltuivat hyvin kaupungin asuttamissuunnitelmiin. Tehtävään valittiin arkkitehti Ernst May vuonna 1925. May oli monien Euroopan arkkitehtien tapaan saanut vaikutteita Howardin puutarhakaupungeista, ja oli aikaisemmin ollut yhteistyössä Raymond Unwinin, toisen Letchfieldin suunnittelusta vastanneen arkkitehdin kanssa. (Hall, 2014, 125-126).

Vaikka Frankfurtin asuinalueet eivät olleet yhteisomistettua maata, vaan projekti oli kaupungin toimeksianto, Mayn alkuperäisenä tarkoituksena oli seurata puutarhakaupungin mallia, jonka Ebenezer Howard teoksessaan *Garden Cities of Tomorrow* (1902) oli laatinut. Suunnitelun edetessä kävi kuitenkin ilmi, että puhtaan puutarhakaupungin toteutus ei olisi Frankfurtissa mahdollista, joten May joutui mukauttamaan Howardin periaatteita paikallisiin olosuhteisiin sopiviksi. (Hall, 2014, 125-126) Mayn uudessa suunnitelmassa entiset puutarhakaupungit erotettiin keskustasta pienemmällä viheralueella, jolloin asuinalueet olivat riippuvaisia keskustan laajemmista palveluista. Mayn asuinalueet täyttyivät modernin arkkitehtuurin tyylin rakennuksilla, joka myös erotti ne vahvasti puutarhakaupunkiliikkeestä. Näille kaupungin läheisyyteen rakennutetuille kaupunginosille muodostui nimeksi satelliittikaupunki. (Hall, 2014, 125-126)

Satelliittikaupungilla siis tarkoitetaan suuremman kaupunkikeskuksen läheisyyteen sijoittuvaa, pienempää kaupunkikeskittymää, josta on hyvät yhteydet keskusta-alueelle. Satelliittikaupunki ja keskustakaupunki hyötyvät toisistaan, tiiviimpi alue tarjoten palveluita ja asuinalueet rauhallisempaa ympäristöä. Tämä kaupunkimalli on toiminut maailman suurkaupungeissa kuten Tokiossa, joka jakautuu moniin eri tavoin kaupunkilaisia palveleviin ”satelliitteihin”. Satelliittikaupungin juuret vaikuttavat osittain olevan sekä puutarhakaupunkiliikkeessä, että Iso-Britannian New Towns -liikkeessä, mutta kehittyi eroavaisuuksiensa takia omaksi kaupunkimallikseen.

4. ESIKAUPUNGISTUMINEN SUOMESSA

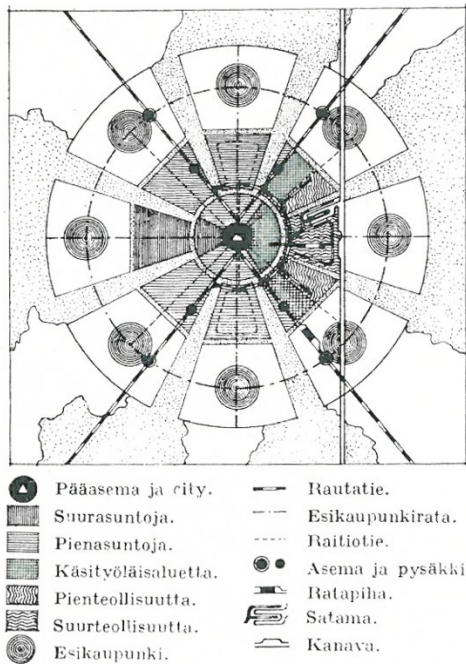
Sotien jälkeen Suomessa vallitsi asuntopula sotilaiden palatessa rintamalta, karjalasta paenneiden asuttamisen sekä pommitusten tuhojen seurauksena. Suomen väestökasvu alkoi kiihtyä, ja samalla yhä useammat muuttivat maalta kaupunkiin. Aiheiksi nousivat kaupunkien kasvun kontrollointi sekä maailmalla puhuttaneet kaupunkikeskustat, jotka jakautuivat pienempiin asuinalueisiin - tytärkaupunkiin. Kaupunkien suunnittelusta haluttiin loogisempaa, ja maaseudun ja kaupungin rajaa selkeyttää haja-asutusalueilla. 1950-luvulla käynnistettiin asuinalueiden rakennuttaminen kaupunkien läheisyyteen, ja suurin osa näistä rakennetuista taloista oli puutaloja alhaisten rakennusmateriaalimäärien vuoksi. (Tampereen kaupunki 2017) Myös ideat soluihin jakautuvista kaupungeista saapuivat Suomeen sotien jälkeen, jolloin ajatukset tehokkaasta, tytärkaupunkiin jakautuvasta kaupungista sai kannatusta kaupungistumisen rinnalla. Monet näistä aluksi puutarha- ja tytärkaupungeiksi suunnitelluista asuinalueista kuitenkin rakentuivat arjessa tunnetuiksi lähiöiksi. Lähiö on käsitteenä varsin epätarkka, sillä Suomessa lähiöksi määritellään kaikki yli 700 asukkaan asuinalueet. Lähiöiksi kuitenkin katsotaan Suomessa kuuluvan toisen maailmansodan jälkeen, Tapiolasta alkaen, rakennetut asuinalueet. (Hankonen 1994, 19)

4.1 Tytärkaupungit

Tytärkaupunkien konsepti liittyy vahvasti sotien jälkivuosien uudelleenrakentamisprojekteihin. Idea soluihin jakautuvasta kaupungista tuli laajasti tunnetuksi kaupunkisuunnittelun ammattikunnan keskuudessa 1900-luvun puolivälissä, ja muun muassa Le Corbusierin ajatukset kaupunkien uudistamisesta saivat kannatusta. (Meurman, 1947, 68-69) Kirjassaan *Asemakaavaoppi* (1947) Meurman esittelee Paul Wolfin kaaviota tytärkaupungista, jossa nähdään kuinka tiiviiseen keskusta liitetään ulkopuolisia tytärkaupunkeja (kuva 4-1). Kaaviosta voi myös huomata vahvoja samankaltaisuuksia Ebenezer Howardin sosiaalisen kaupungin kaavion kanssa (kuva 2-2).

Wolfen tytärkaupungin kuvituksessa esitetään tiivis keskusta, johon sijoitetaan kauppakeskus, sekä korkeita ympäröiviä rakennuksia. Sotien jälkeen liikennöinti voimistui ympäri maailman, jolloin erilaiset liikennöintiväylät nousivat isoksi osaksi kaupungin toimintaa. Kaaviosta (kuva 4-1) voi huomata, kuinka raitioväylät syöttävät suoraan kaupungin keskusta-alueelle. Kauimmaksi keskusta-alueesta sijoitettiin

esikaupungit ja keskelle teollisuus. (Meurman, 1947, 68-69) Wolfin tytärkaupunkikaavio on varsin kokonaisvaltainen suunnitelma kaupungin toiminnasta, mutta toteutuivatko Suomenkaan tytärkaupungeiksi rakennetut kaupunginosat yhtä monipuolisiksi ja dynaamisiksi, kuin teoria antaisi olettaa? Väitöskirjassaan *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta* (1994) Johanna Hankonen toteaa muun muassa Hervannan olevan perinteinen lähiö, vaikka se alun perin suunniteltiin Tampereen tytärkaupungiksi.

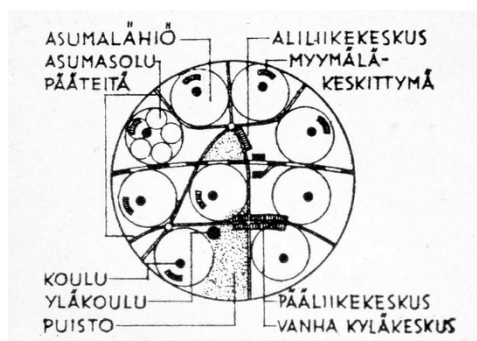
Kuva 4-1 Paul Wolfin laatima kaavio "Tytärkaupunkijärjestelmä", joka kuvaa tytärkaupunkien liittymistä keskusta-alueeseen. (Meurman 1947, 66)

4.2 Meurman ja asumakunnasta metsälähiöön

Ensimmäisten lähiöalueiden suunnittelua Suomessa johti Otto-livari Meurman, joka teoksessaan *Asemakaavaoppi* (1947) kuvailee ihanteellista lähiöaluetta selkeästi keskusta-alueesta erotetuksi, luonnonmukaiseksi sekä väljäksi asutukseksi, jonka pää ja päätehtävä on asuttaa ihmisiä. Näille Meurmanin asumalähiöiksi kutsutuille alueille ei sijoitettu asukkaita työllistäviä toimijoita, vaan ne toimivat niin sanottuina nukkumalähiöinä. (Meurman 1947, 77-79) Meurman oli myös mukana suunnittelemassa Helsingin Tapiolaa, joka rakennettiin puutarhakaupunkiliikkeen pohjalta. Vasta Tapiolan jälkeen rakennettuja alueita kutsutaan nykyisin metsälähiöiksi, vaikka myös metsälähiöissä on edelleen nähtävissä vaikutteita puutarhakaupungista. Muun muassa

luonnon osuus alueilla ei ollut yhtä kontrolloitua kuin Tapiolassa, vaan pyrittiin luonnontilaisiin metsiin ja niittyihin. (Rautamäki & Donner, 2019, 6-13)

Suunnittelun periaatteisiin kuului myös mittakaavan huomioiminen metsälähiöitä rakennettaessa, asumakuntien ei tullut olla liian isoja ja niiden tuli olla tarpeeksi etäällä toisistaan sekä kaupungista. (Asemakaavaoppi, 1947, 78) Tällä varmistettiin, että asumakunnat pysyisivät omina yksiköinä, ja ”metsäkaupungilla” olisi tilaa laajentua. Tavoitteina oli luoda terveellistä ja yhteisöllistä asuinympäristöä. (Asemakaavaoppi, 1947, 77-79) Monet näistä aatteista ovat tehneet paluun hyviin suunnittelutapoihin, kuten luonnontilaisuuden kunnioittaminen sekä yhteispihojen ja puistojen monimuotoinen suunnittelu.

Kuva 4-2 Meurmanin hajakeskitysasetuksen soluperiaatteen mukainen kaavio (Meurman 1947, 78)

Metsälähiöihin rakennettiin asumusta väljästi, ja pääosin käyttäen maastoa mukailevia lamellitaloja, sekä korkeampia pistetaloja, jotka nousivat muun alueen ylle. Rakennusten väleihin sijoitettiin puistoja sekä metsiköitä, joiden ajateltiin parantavan alueen yhteisöllisyyttä. (Tampereen kaupunki 2017) ”Kaupungissa on asutus suunniteltava toisistaan erillisiksi osiksi hajakeskitysperiaatetta noudattaen”, Meurman (1947) toteaa listatessaan aluesuunnittelun johtavia periaatteita. Metsälähiöt erotettiin keskusta-alueesta välimatkalla, mutta myös niiden olemus oli varsin erilainen verrattuna tiiviiseen keskustaan. Asumiseen rakennetut metsälähiöt eivät juurikaan tarjonneet asukkailleen palveluita lukuun ottamatta välttämättömyyksiä kuten lähikauppaa, päiväkoteja ja kouluja. Kulttuuritoiminta ja muu vapaa-ajan toiminta, sekä työpaikat sijoituivat lähinnä keskusta-alueelle, jonne metsälähiöistä kuljettiin usein autoillen. (Meurman, 1947, 66-83) Muun muassa tämä liikkumisen hankaloituminen päätyikin myöhemmin kritiikin kohteeksi nuoremman arkkitehtikunnan keskuudessa, sillä tiiviin kaupungin hyvänä ominaisuutena pidettiin lyhyitä matkoja palveluiden luo. (Nyman 2003, 63)

4.3 Kompaktikaupunki

Metsälähiöitä kritisoitiin palvelujen puutteellisuuden, huonojen kulkuyhteyksien sekä asuinalueiden väljyyden takia. Vahva kritiikki johtui yhdyskuntasuunnittelun uusista ideoista 1960-70-luvuilla. Nuorempi ammattikunta koki puutarhakaupunkiliikkeestä ja New Townseista vaikutteita saaneet metsälähiöt jopa tarkoituksettomina ja alueiden kaavoituksen liian vapaamuotoisena. (Nyman, 2003, 58-67) Uusi ideaali oli loogisuus ja tieto, jota tehostunut elementtirakentaminen noudatteli ruutukaavasunnitelmissa. Suunnittelu siis pohjautui vahvasti tilastoihin, tehokkuuteen ja faktoihin. Nyt asuinalueille tuotiin palveluja, kaupunkimaisuutta ja tiivistä rakentamista, eli kaikkea mitä Meurman koitti 10 vuotta aiemmin välttää lähiösuunnittelussaan. (Hautamäki & Donner, 2019, 14-15) Näistä kaupunkimaisuuteen pyrkivistä lähiöistä käytetään termiä kompaktikaupunki. Kompaktikaupungit olivat vahvasti kytköksissä ajan modernismiin, jonka myötä liikennesuunnittelu ja uudet elementtirakennustekniikat tulivat vahvemmin osaksi kaavoitusta. (Tyvelä, 2014) Kompaktikaupungin tavoitteena on suunnitella tehokasta ja yhteisöllistä kaupunkiympäristöä hyvillä kulkuyhteyksillä keskusta-alueelle, mikä on ollut jatkuva teema esikaupungistumisen kehityksessä. (Hankonen, 1994, 19)

Jos puutarhakaupunki Tapiolassa kasvillisuus suunniteltiin maisemallista lähtökohdista ja näyttäväksi, ja metsälähiöissä luonto otettiin käyttöön sellaisenaan, niin kompaktikaupunki pyrki rakennetun eli ihmisen muokkaaman luontoympäristön käyttöön kaupunkitilassa. Pihoilla pyrittiin samaan järjestelmällisyyteen kuin arkkitehtuurissakin, ja enne kaikkea käveltävyys ja ihmisten kohtaamiset korostuivat kompaktikaupunkien katutilojen suunnittelussa. Hyvänä esimerkkinä kompaktikaupunkien onnistuneesta luonnon käytöstä toimii Itä-Pasila, jonka maisemasuunnittelijaksi valittiin Leena Lisakkila. Tavoitteena oli tuoda Itä-Pasilaan ”pienimittakaavaisia ympäristöjä ja pehmeyttä kontrastiksi massiiviselle betonirakentamiselle”. Pasilan hyvästä esimerkistä huolimatta kompaktikaupunkeja suunniteltaessa luonto jäi varsin usein aliarvoiseen asemaan arkkitehtuuriin verrattuna, mikä johti melko kolkkoihin ympäristöihin näillä asuinalueilla. (Hautamäki & Donner, 2019, 15-16)

Kaj Nyman kritisoi kompaktikaupunkeja teoksessaan *Sinisilmäisyyden aika. Suunnittelun myyttejä.* (2003). Nymanin kritiikki kohdistuu etenkin arkkitehtikuntaan, joka hänen mielestään yksinkertaisti ihmisen pelkäksi tilastolliseksi numeroksi, kaupunkilaiseksi ilman muita motiiveja kuin olla oman aikansa keskiverto esimerkki. Kritiikki oli tiukkaa, mutta Nyman myös ymmärtää 1960-luvun idealismia ja kunnianhimoisuutta, joka ei valitettavasti johtanut odotettuihin tuloksiin. Kompaktikaupungin loistokkuus onkin ehkä enemmän sen ideassa - kuin itse 1960-70-

lukujen toteutuksessa. Suurin osa kompaktikaupungeista rakentui perinteisiksi lähiöiksi, osittain kustannusten aliarvioinnin, sekä rakennusliikkeiden tehokkuuspyrkimysten vuoksi. (Hankonen, 1994, 19) Tilastoperäinen ja järjestelmällinen suunnitteluprosessi voi parhaimmillaan tuottaa erittäin viihtyisiä kaupunkitiloja, mutta on pohdittava, menikö tietoon pohjautuva suunnittelu liian pitkälle 1960-luvulla, tehokkaan yhteiskunnan ihanteen viedessä ammattikuntaa mukanaan. Voidaan kysyä, jätettiinkö käyttäjäkeskeisyys ja kokemuksellisuus arkkitehtuurissa taka-alalle pyrkimällä liikaa rakentamisen tehokkuuteen ja kannattavuuteen.

5. TYTÄRKAUPUNKI HERVANTA

Hervanta on hyvä esimerkki tytärkaupunkien rakentamisesta Suomessa, sillä sen rakentamisen taustalla oli alusta alkaen idea Tampereen tytärkaupungista. Idea myös kantoi nykyiseen Hervantaan asti, eikä alue ole jäänyt yhtä vahvasti pelkäksi lähiöalueeksi kuin monet muut aikansa projektit. Hervanta on myös siinä mielessä hyvä esimerkkikohde, että se rakennettiin täysin asumattomalle alueelle hyvin lyhyellä aikavälillä, joka selkeyttää prosessin seuraamista sekä ymmärtämistä. Alueen tilanne on myös kokenut jatkuvia muutoksia myös kiihkeimpien rakennusvuosien jälkeen, joka antaa uuden näkökulman tytärkaupunkien kehitykseen osana kaupunkialuetta.

5.1 Hervannan suunnitelma ja jatkokehitys

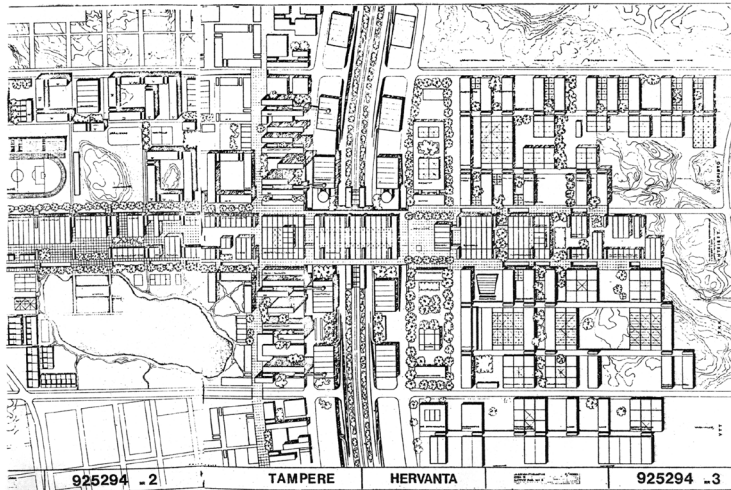
1960-luvulla Tampereella, kuin muissakin Suomen kaupungeissa, oli meneillä kasvukausi. Tampereella suunniteltiin teknillisen korkeakoulun rakennuttamista ja sen sijoittamista keskusta-alueen ulkopuolelle. Samalla oli tarkoituksena siirtää myös nykyinen keskustakampus Hervantaan ja näin luoda uusi kulttuurialue yliopistoille sekä niiden opiskelijoille. Idea melko täysin yliopistoille ja opiskelija-asunnoille varatusta alueesta kumottiin, jonka jälkeen suunnitelma muutettiin sisältämään myös asuinalueita ja työpaikkoja. Uusi ehdotus meni läpi ja vaikka alue oli varattu Hervannalle jo vuonna 1965, sai se lopullisen hyväksynnän suunnitelmalle vuonna 1967. Vuonna 1971 yliopisto kuitenkin päätti jäädä pois suunnitelmasta ja jäädä keskustaan. (Närhi 1993, 31-32) Nykyisenä hervantalaisena ajatus molemmista yliopiston kampuksista Hervannassa tuntuu vieraalta, mutta Hervannan rakennusvaihetta tutkiessa huomaa, kuinka suuri vaikutus arvostetun instituution pois jäämisellä oli suunnitelmaan. Aikomuksena oli rakennuttaa tytärkaupunki Tampereelle, joka asuttaisi 40 000 asukasta ja toimisi kotina kaupungin yliopistoille. Tavoitteisiin pääseminen oli kuitenkin vaikeampaa, kuin kaupunki aluksi oletti. (Närhi 1993, 34-35)

Uuden tytärkaupungin tavoitteina pidettiin nukkumalähiön välttämistä ja vireän uuden kaupunginosan liittämistä keskusta-alueeseen hyvillä kulkuyhteyksillä. Hervannassa asukkailla olisi palveluita, työpaikkoja sekä kulttuuria keskustan ulkopuolella. Niin kuin edellisessä luvussa tulee ilmi, 1960-luvulla yhdyskuntasuunnittelun tavoitteet olivat murroksessa ja siirryttiin tietoon pohjautuvaan ja järjestelmälliseen kompaktikaupunkisuunnitteluun, jonka vaikutteet näkyivät Hervannan ideoinnissa.

Nopeasti suunnitelmien julkistamisen jälkeen Hervanta alkoi kuitenkin saada osakseen kritiikkiä etenkin yliopistolta ja sen opiskelijoilta. (Närhi 1993, 34-35)

Alueen suunnittelua varten järjestettiin pohjoismaiden ideakilpailu, jonka lopulta voitti professori Aarno Ruusuvuori vuonna 1968. Suunnitelma perustui keskusta-akseliin, jonka yhteyteen tulisi sijoittumaan Hervannan palvelut. Ruusuvuoren suunnitelmaa pidettiin omanlaisenaan muun muassa Hervannan keskustan sijoittelun ansiosta, sillä muissa ehdotuksissa keskus oli sijoitettu Lukonmäkeen. Ruusuvuoren suunnitelmassa keskusalue vastasi nykyistä Hervannan sijoittelua. Suunnitelmaa kuitenkin muokattiin ennen rakennuttamista, jolloin kaupunginarkkitehdit nimettiin jatkamaan alueen suunnittelua. Ruusuvuori itse oli halukas jatkokehittämään Hervannan suunnitelmaa, mutta Tampereen kaupunki koki tehokkaammaksi käyttää omaa suunnitteluyksikköään. Ruusuvuori on myöhemmin kommentoinut Hervantaa negatiivisessa valossa ja totesi olevansa ”syytön siihen, mitä Hervannassa tapahtuu”. (Närhi 1993, 38-41)

Ruusuvuoren alkuperäisessä suunnitelmassa Hervannan valtavyylä esitettiin maan tason alapuolelle louhittuna tienä, jonka yli kulkevan kannen molemmin puolin sijoitettaisiin palveluita. Hervannan keskusta oli suunnitelmassa myös korkeammalla verrattuna laita-alueisiin, mutta idea tyrmättiin kaupungin jatkokehityksessä liian kalliina ja Hervanta jätettiin varsin tasaiseksi. Ruusuvuoren suunnitelmassa kiinnostavaa on eri liikennemuotojen erottelu omille tasoilleen, joka olisi näkynyt vahvasti valtavyylän laskemisella eri tasolle muusta liikenteestä. (Närhi 1993, 38-42) Hervannassa asuessani olen huomannut, että paikoittain muu liikenne on yritetty erottaa autoteistä ylikulkusilloilla, mutta ei kovinkaan onnistuneesti, sillä kevyenliikenteenväylät silti kulkevat myös autoteiden vierillä. Ruusuvuoren suunnitelmassa valtavyylän varteen sijoitettiin pysäköintitaloja, joilla vältettäisiin liaksi parkkipaikkojen rakentamista Hervantaan. Tämäkään osa suunnitelmasta ei kuitenkaan koskaan toteutunut, vaan Hervannan pysäköinti on toteutettu kadunvarsi- ja tonttipysäköintinä. (Tampereen kaupunki 2017, 12-14)

Kuva 5-1 Aarno Ruusuvuoren Hervannan ideakilpailun voittanut suunnitelma (lähde)

Asuinkortteleiden sijoittelu on myös suuri eroavaisuus Hervannan nykyisen ja alkuperäisen suunnitelman välillä. Ruusuvuoren suunnitelma on mitoitettu suuremmalle määrälle asukkaita kuin kaupunki lopulta koki tarpeen, jonka seurauksena suurasuntokortteleita on korvattu rivitaloalueilla. Tämä johti myös alkuperäisessä suunnitelmassa täsmällisesti sijoitettujen viheralueiden pois jäämiseen. Vaikka Hervannan suunnitelmaan tehtiin useita muutoksia, ohjasi suunnittelua silti vuosikymmenen ajatukset tytärkaupungeista ja omavaraisesta kompaktikaupungista. (Tampereen kaupunki 2017, 15)

5.2 Tytärkaupunkikonseptin toteutuminen

Tampereen kaupungilla oli alusta lähtien kunnianhimoisia odotuksia Hervannan rakennuttamisen suhteen. 40 000 asukkaan tytärkaupunki vuoteen 1985 mennessä, jossa sijaitsee kaupungin molemmat yliopistot sekä kattava kirjo palveluita. (Närhi 1993, 37-40) Vuoden 2014 joulukuussa Hervannassa katsottiin asuvan 24 387 ihmistä (tamperelainen 2020). Vaikka kasvua on tapahtunut koko kaupungin alueella (Tilastokeskus 2020), ovat luvut jääneet reilusti alle odotetun 40 000:n. Luvun tarkasteleminen ottamatta huomioon koko projektia koskevaa ylivoimaisuutta saa Hervannan kasvun tuntumaan epäonnistumiselta, mutta yli 20 000 asukkaan saavuttaminen 20 vuodessa tyhjältä rakennetulle alueelle ilman aikaisempaa historiaa on varsin positiivinen tulos. (Tampereen kaupunki 2017, 26) Hervanta on myös yksi Tampereen 2040-suunnitelman kasvualueista (Seutuhallitus 2014).

Tytärkaupungin tavoitteena on tiiviin, yhteisöllisen ja omavaraisen alueen suunnittelu, jossa asukkailla on tarjolla palveluja keskusta-alueen ulkopuolella. Yliopiston päätös

vuodelta 1971 jäädä kaupungin keskusta heikensi Hervannan vetovoimaa, alensi tarvittavien opiskelija-asuntojen määrää sekä vaikutti palvelujen kannattavuuteen. Se oli iso kolhu suunnitelmalle, ja vaikutti negatiivisesti alueen kehitykseen. Suunnitelmassa on kuitenkin säilynyt keskusakseliin ja sen palveluihin pohjautuva keskusta, teknillisen korkeakoulun sijoittaminen ja opiskelija-asuntojen rakennuttaminen Hervantaan pienemmässä kapasiteetissa. Hervannassa asuessani olen hyödyntänyt useita puistoja ja metsiköitä alueen eri puolilla, jotka tarjoavat lenkkeily-, uinti- ja patikointimahdollisuuksia alueen asukkaille. Vaikka edellisessä luvussa mainitut viheralueiden muutokset pilasivat Ruusuvuoren ajatuksen korttelialueille tunkeutuvista viheralueista, on Hervannan luontoyhteyden suunnittelussa onnistuttu muilla keinoilla. Viheralueita Hervannassa on paljon, ja yleinen katukuva on varsin vihreä etenkin puuston kavettua täyteen korkeuteen. (Tampereen kaupunki 2017, 28)

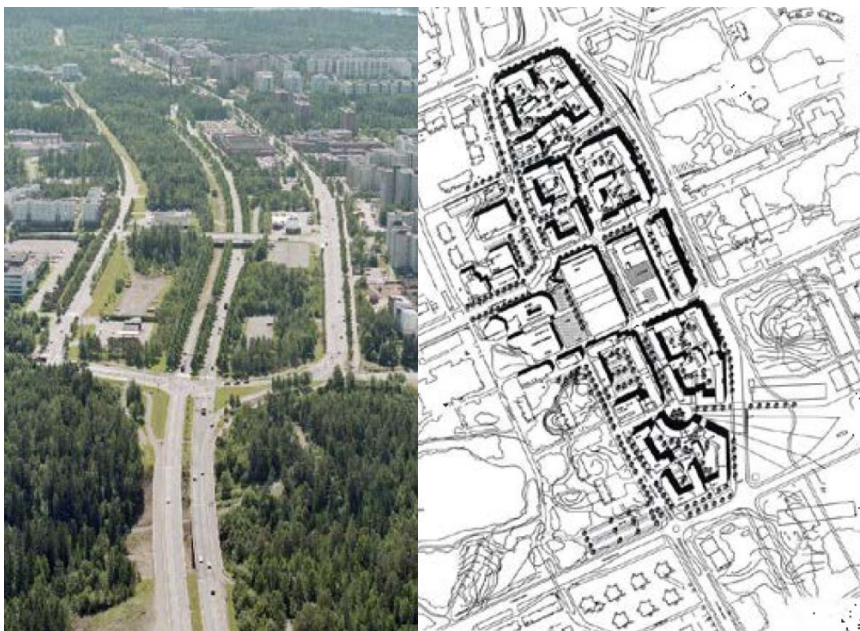
Halpojen vuokra-asuntojen osuus Hervannassa on korkea, joka on osittain johtanut sosiaalisiin ongelmiin ja kaupunginosan huonoon maineeseen. Ongelmat ovat kuitenkin rauhoittuneet asuntokantaa monipuolistamalla ja asukkaiden tyytyväisyys Hervantaa kohtaan on todettu paremmaksi kuin ulkopuolisten kriitikoiden antaisi olettaa. Tämä ei kuitenkaan täysin ole nostanut alueen huonoa mainetta. Mielenkiintoista kuitenkin on hervantalaisten oman näkemyksen vertaaminen ulkopuolisten mielikuviin Hervannasta. (Ylönen 1997,19-22) Lukiessa hervantalaisten haastatteluja, useimmilla ei ole negatiivista sanottavaa alueen sosiaalisesta tilanteesta tai ympäristöstä, vaan kokevat sen viihtyisäksi (Tamperelainen 2020 & Yle 2013).

5.3 Hervannan täydennysrakentaminen

Kaavoituksen myötä Hervannan rakentamisprojekti käynnistyi 1970-luvulla, jolloin ensimmäiset suurasuinkorttelit rakennettiin Pohjois-Hervantaan. 1970-luvun rakennusvaihe oli äärimmäisen nopea ja 1980-luvun alkuun mennessä lähes kaikki Hervannan suurkorttelit oli jo rakennettu. Aikansa mallien mukaan rakentaminen oli pääasiassa tehokkuuteen pyrkivää ja lopputulos on saanut kritiikkiä lähes valmistumispäivistään lähtien. Betonielementtirakennukset tekivät ympäristöstä monotonisen ja persoonattoman, joka ei kohdannut kaupunkilaisten odotuksia hyvästä uudesta kaupunkialueesta. Ensimmäisten kortteleiden kritisoinnin pohjalta kaupunki päätti yrittää korjata tilannetta, jolloin arkkitehdit Raili ja Reima Pietilä kutsuttiin mukaan kehittämään alueen ilmettä. Pietilät suunnittelivat keskusta-akselin alueen uudelleen vuonna 1979 ja samalla luopuivat Ruusuvuoren kansi-ideasta (kuva 5-1). Pietilät kokivat tarpeelliseksi yhdistää Hervanta Tampereeseen ei niinkään fyysisesti vaan mielikuvallisesti, jonka seurauksena keskusakselin rakennuksiin valittiin materiaaliksi

punatiili, joka muistuttaisi hervantalaisia Tampereen keskustan tehdasrakennuksista. Hervannan keskustan rakennuksia pidettiin mainiona vastapainona alueen kömpelölle arkkitehtuurille, mutta eivät lopulta riittäneet pelastamaan Hervannan mainetta koko suunnitelman skaalassa. 1990-luvulle päästessä Hervanta valmistui myös reuna-alueilta, joilla suurkorttelit vaihtuivat pienimuotoisemmiksi lamelli-, rivi- ja pientaloiksi. (Tampereen kaupunki 2017, 18-20)

Vuonna 1997 valmistui suunnitelma Hervannan täydennysrakentamisesta. Hervannan keskustan alue todettiin tiiviin rakennusvaiheen jälkivuosina liian hajalleen suunnitelluksi, jonka seurauksena Hervannan valtaväylä siirrettiin kulkemaan nykyiselle linjalleen. Käyttämättömiksi viheralueiksi jääneet väylät keskusta-akselilla täydennettiin lamellitaloista muodostuvilla umpikortteleilla. Insinöörinkadun puoleisiin kivijalkoihin sijoitettiin liiketiloja, joilla pyrittiin parantamaan katutaso ympäristön viihtyisyyttä. Keskusta-akselin täydennysrakennussuunnitelman kaupungille laati Arkkitehtitoimisto Erkki Helamaa ja Keijo Heiskanen. (Tampereen kaupunki 2017, 21-22)

Kuva 5-2 Arkkitehtitoimisto Erkki Helamaa ja Keijo Heiskasen suunnitelma Hervannan keskusta-akselin täydennysrakentamisprojektia varten. Vasemmalla Hervannan 1990-luvun keskustan tila ennen täydennysrakentamista. (Tampereen kaupunki 2017, 21)

Hervannan täydennysrakentaminen sai jatkoa 2000-luvulla, jolloin korkeakoulu yhdistettiin paremmin osaksi Hervannan keskustaa rakentamalla kampusalueelle Tietotalo vuonna 2001. 2000-luvun alkupuolella rakentaminen painottui vielä Etelä-

Hervantaan, mutta tilanne muuttui Matrix-torneiksi kutsuttujen kerrostalojen rakentuessa Hervannan pohjoispuolelle 2012-2014. (Tampereen kaupunki 2017, 23) Tampereen kaupunki käynnisti vuonna 2017 ideakilpailun Hervannan pohjoisosan täydennysrakentamisesta, jonka voitti BST-Arkkitehdit Oy yhteistyössä Hartela Länsi-Suomi Oy:n kanssa. Kilpailussa etsittiin ratkaisuja muun muassa parantamaan nykyistä Hervannan kaupunkikuvaa ja toiminnallisuutta. (tampere.fi 2020) Pohjois-Hervannan vetovoimaa tulee jatkossakin pitämään yllä ratikan liikennöinti, jonka on suunniteltu alkavan elokuussa 2021. Valtaväylä on pätevä yhteys keskusta-alueelle, mutta ratikan liikennöinti Hervannasta keskustaan tulee vilkastuttamaan liikennettä entisestään. (tampereenratikka.fi 2020) Hervannan täydennysrakentaminen saa pohtimaan sen vaikutuksia Hervannan asemaan tytärikaupunkina. Uusi rakennuskanta houkuttelee alueelle lisää asukkaita sekä palveluita, ja ratikan liikennöinti parantaa yhteyksiä keskusta-alueeseen. Voiko täydennysrakentaminen nostaa Hervannan vihdoinkin irti alkuvaiheiden huonosta maineesta, ja mahdollisesti viedä tytärikaupunkikonseptia uuteen suuntaan?

6. TYTÄRKAUPUNKIEN TULEVAISUUS

6.1 Samat ideat, uudet termit

1900-luvun alusta näin 2000-luvulle asti kaupunkien keskusta-alueiden ulkopuolelle rakennetut keskittymät ovat saaneet monia muotoja. Kaupunkien kasvua on pyritty säätelemään samalla ylläpitäen tai jopa nostaan kaupunkilaisten elämänlaatua. Yhteisinä arvoina voidaan pitää yhteisöllisyyttä, terveellisyttä ja toiminnallisuutta, jotka ilmenevät eri tavoin eri aikakausina. Puutarhakaupungeissa maan yhteisomistus oli vastauksena hyvän alueen rakentumiseen ja Suomen metsälähiöissä väljyys ja luonto toivat onnellisuutta asuinalueille. Arvojen lisäksi eri aatteiden perusta on sama. Ensimmäisessä luvussa esitelty Ebenezer Howard ponnisti ideat esille, mutta vuosikymmenten kuluessa aatteet ovat muovautuneet ja kehittyneet, ja on vaikea sanoa, onko kehityksessä menty parempaan suuntaan ensimmäisistä puutarhakaupungeista. Aatteiden siirtyessä eteenpäin uusille alueille ja aikakausille jokin ajatus ei usein enää istu yhtä hyvin kuin vanhaan. Täytyy mukautua olosuhteisiin, jolloin aikaan voidaan saada jotain täysin uutta. Esimerkkinä tästä toimii aikaisemmin esitellyt satelliittikaupungit verrattuna niitä inspiroineisiin puutarhakaupunkeihin. Molemmat tavoittelivat suurimmilta osin samankaltaisia arvoja ja pyrkivät kontrolloimaan kaupunkien kasvua, mutta toteutuivat silti eri tavoilla sekä ajatuksina että konkreettisina paikkoina, sillä satelliittikaupungin täytyi irrottautua mukautua oman sijaintinsa olosuhteisiin.

Huomataan, että yksi puutarhakaupunkien pääideoista oli yhteinen maanomistajuus, kun taas New Towns -liike, joka sai alkunsa puutarhaliikkeen pohjalta, otti valtion vahvasti osaksi projektia onnistuakseen tavoitteissaan (Hardy, 1991, 127-128). Eri aikakaudet ja ajattelijat painottivat eri asioita, joten vaikka suurin osa ajatuksista olisi samoja, oli niitä korostettu eri suhteissa. Konseptiin kompaktikaupungista taas päädyttiin kritisoidulla vanhoja ajatusmalleja, jonka seurauksena rakennettiin erilaista kaupunkiympäristöä verrattuna edeltäviin metsälähiöihin. Historiaa katsoessa huomataan, kuinka vastareaktiosta vanhaan ajatusmalliin kehittyi oma konseptinsä. Mielenpitoita jakaa, tuliko joistakin ratkaisuksista huonompia versioita edeltäjistään vai ei, tai onko jokin aate vain sama vanha - ajan myötä uusiin termeihin puettuna. Näistä kysymyksistä huolimatta pyrkimykset paremman kaupunkiympäristön rakentamisesta säilyivät samoina. Voidaan kysyä, tuleeko samanlainen kehitys jatkumaan tulevaisuudessakin suunnitellessamme

lisää erilaisia esikaupungistumisen malleja, vai onko yksi jo todettu pätevimmäksi vaihtoehdoksi.

6.2 Paikan ja konseptin kehitys

Aikaisempiin historian tapahtumiin pohjaten voidaan kaupunkisuunnittelun olettaa olevan jatkuvassa kehityksessä. Paikalla tässä kappaleessa viitataan jo rakennettuihin tytärkaupunkeihin eli konkreettisiin alueisiin, joiden rakentamisessa konseptia on hyödynnetty. Tytär- ja kompaktikaupungin asema on etenkin Hervannan tapauksessa edennyt lupaavaan, mutta erilaiseen suuntaan viimeisen noin kymmenen vuoden aikana. Ratikan ja uusien täydennysrakentamisprojektien myötä tytärkaupunkia pyritään liittämään vahvemmin osaksi kaupunkia, samalla lisäten sen omaa väkilukua ja näin parantaen palvelujen ja toiminnan mahdollisuuksia (Seutuhallitus 2014).

Kompaktikaupungin yksi päätavoitteista on olla omavarainen yksikkönsä keskustasta, mutta voimmeko kaupunkien vetovoiman vahvistuessa yhä tyydyttää ihmisten toivetta asua kaupungissa tytärkaupungeilla, vai onko jälleen aika sopeutua uusiin olosuhteisiin? Vaikka Hervanta ei alkuvaiheillaan täyttänyt kaikkia kompaktikaupungin tai tytärkaupungin tavoitteita, on sen kehitystä sinnikkäästi jatkettu kiihkeimmän rakennusvaiheen jälkeenkin (Tampereen kaupunki 2017). Tämä kertoo tytärkaupunkikonseptin pätevyydestä kaupunkisuunnittelun ratkaisuna, mutta se vaatii monia tekijöitä kuten riittävän asukasluvun sekä monipuoliset palvelut toimiakseen alkuperäisessä merkityksessään – omavaraisena alueena kaukana keskustan vilinästä.

Ajatukseen tytärkaupungista yhdistetään usein kompaktikaupungin piirteitä, mutta aikaiset päätökset Hervannan suunnittelussa, joita on myöhemmin pidetty laajasti epäonnistumisina, pohjautuivat suurilta osin kompaktikaupunkien aikaiseen teemaan rakennusalalla. Hervannan alkuvaiheita leimasi tehokkuuden tavoittelu ja mitoitusta epäterve kunnianhimoisuus. Vaikuttaisi siltä, että kaupunki kuitenkin nopeasti tiedosti virheensä ja on pyrkinyt siitä asti korjaamaan alueen puutteita. (Tampereen kaupunki 2017) Ehkä nyt kun kaksi ääripäätä, metsälähiöt ja kompaktikaupungit, on Suomessa kokeiltu, voimme siirtyä jonkinlaiseen välimuotoon näistä kahdesta ja edelleen kehittää yhä parempia konsepteja kaupunkiympäristön rakentamiseen. Voidaan myös pohtia, täytyykö tytärkaupunkikonseptin mukautua vähemmän omavaraiseksi selviytyäkseen suomalaisissa kaupungeissa, tai onko muun muassa Hervannassa kehittymässä jo jotain uutta.

7. YHTEENVETO

Työn edetessä vahvistuu käsitys esikaupungistumisen eri vaiheiden vahvasta yhteydestä toisiinsa. Aatteet kehittyvät reaktioina ja vastareaktioina toisiinsa, tuottaen edelleen uusia näkemyksiä kaupunkisuunnitteluun. Erilaiset näkökulmat ovat tuottaneet lukuisia mielenkiintoisia asuinalueita ja kaupunginosia ympäri maailman, ja uuden ajan vaikutteet ovat jälleen saamassa aikaan muutoksia kaupunkirakenteisiin. Jatkuva kaupungistuminen, ilmastonmuutos ja muuttuvat arvot suunnittelussa muokkaavat yhteiskuntaa kohti 2020-luvun versiota parhaasta mahdollisesta elinympäristöstä. Historiaan katsoessa ilmenee yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin ammattikunnan painoarvo tulevaisuuden kaupunkien muodonannossa, ja on varsin tärkeää pitää tätä kaupunkikehitystä yllä jatkossakin.

Kompaktikaupungin ihanteiden ja tehokkaan rakentamisen yhdistelmä sai Tampereella aikaan lähinnä pettymyksiä 1970-luvulla. Aina konseptit ja kaaviot eivät ole johdattaneet ammattikuntia oikeaan suuntaan, vaan esimerkiksi korostetaan liikaa tiettyjä ihanteita kuten tehokkuutta tai tilastoja, jonka seurauksena päädytään liian yksipuolisiin lopputuloksiin. Eriteltyä Hervantaa voidaan osittain pitää varsin yksipuolisena, mutta siellä edelleen asuu lukuisia ihmisiä, jotka eivät koe elävänsä keskellä kritisoitua suunnitteluprojektia, vaan ovat tehneet alueesta omansa ja mieltävät sen viihtyisäksi. Tampereen kaupunki ei myöskään luovuttanut alueen suhteen vaan on sinnikkäästi kehittänyt aluetta parhaaksi näkemäänsä suuntaan alun epäonnistumisien jälkeenkin.

Vaikuttaa siltä, että tytärkaupunkien menestyminen Suomessa kuitenkin edellyttää niiden sopeutumista vahvemmin osaksi keskusta-aluetta ja voi olla aika luopua mahdollisimman omavaraisen yksikön unelmasta. Suomen kaupunkien väkiluvut ovat usein liian pieniä tuottaakseen Hervannan kaltaisia tytärkaupunkeja. Jotta samat virheet eivät toistuisi, on otettava huomioon kaupunkilaisten tarpeet, joita on yhä hankalampi täyttää keskusta-alueen ulkopuolella. Tämä ei kuitenkaan mielestäni tarkoita, etteikö palveluille ja toiminnallisuudelle olisi tytärkaupungeissa edelleen tarvetta. Ne tuovat yhteisöllisyyttä ja identiteettiä alueille, jotka muuten saattaisivat jäädä varsin yksipuolisiksi. Etenkin liikenneyhteyksien kehittyessä voitaisiin nähdä mielenkiintoisia tuloksia alueiden suosion kasvussa, ja toivottavasti ratikan liikennöinnin alkaessa tästä voidaan Hervannan osalta tehdä tutkimusta. Tytärkaupungit ovat kiehtova ja monipuolisia mahdollisuuksia tarjoava ratkaisu kasvaville kaupungeille, mutta toimiakseen konsepti tarvitsee vielä jatkokehitystä, jota onneksi on jo nähtävissä.

LÄHTEET

Geddes, P. 1915. *Cities in Evolution: An Introduction to the Town Planning Movement and to the Study of Civics*. Lontoo: Williams & Norgate.

Hall, P. 2014. *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design Since 1880*. 4. painos. West Sussex, England: Wiley-Blackwell.

Hall, P. & Ward, C. 2014. *Sociable Cities: The 21st Century Reinvention of the Garden City*. 2. painos. Marcham, United Kingdom: Alexandrine Press.

Hankonen, J. 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuinalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Espoo: Osatieto.

Hautamäki, R. & Donner, J. 2019. Kaupungin muuttuvat luonnot. Tahiti -lehti 2/2019

Hardy, D. 2011. *From Garden Cities to New Towns, Campaigning for town and country planning 1899-1946*. Englanti: Routledge.

Howard, E. 1902. *Garden Cities of To-Morrow*. 2. painos. Englanti, Lontoo: Swan Sonnenschein & Co.

Meurman, O. 1947, *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Otava.

Nyman, K. 2003, *Sinisilmäisyyden aika. Suunnittelun myyttejä*. Helsinki: Sarmala oy.

Närhi, M. 1993, *Hervanta – vuorenpeikkojen maa*, Tampere: Ecuprint.

Tyvelä H. 2016. 1970-luvun lähiökeskusta rakennettuna kulttuuriympäristönä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Welter, V. 2003, *Biopolis: Patrick Geddes and the City of Life*. Cambridge, Mass: MIT Press.

Ylönen, A. 1997. *Hervanta: Arkkitehtien ajatuksista asukkaiden kotilähiöksi*. Tampere: City Offset.

Internet lähteet:

Arkkitehtuurimuseo: Tapiola. Verkkosivu. Saatavilla. (viitattu 20.4.2020)
<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/tapiola/>

Museovirasto: Asumalähiörakentaminen 1900-luvun jälkipuolella. Verkkosivu. Saatavilla. (viitattu 18.4.2020)
https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_kasvun_kaavoitus_ja_asumisen_alueet/Asumalahiorakentaminen_1900-luvun_jalkipuolella.pdf

Seutuhallitus 17.12.2014: *Rakennussuunnitelma 2040*. Saatavilla. (viitattu 20.4.2020)
https://www.tampereenseutu2040.fi/wp/wp-content/uploads/Rakennussuunnitelma_2040_raportti.pdf

Tampereen kaupunki 22.11.2017: Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Saatavilla. (viitattu 20.4.2020) <http://tampere.cloudnc.fi/download/noname/%7Bbee40b44-a45e-4c62-b51d-4a85cf404fe5%7D/2205993>

Tampereen Ratikka: Ratikan tarina. Verkkosivu. Saatavilla. (viitattu 20.4.2020) <https://www.tampereenratikka.fi/tampereen-ratikka/ratikan-tarina/>

Tamperelainen 7.4.2020: Onko Hervannasta tullut ongelmalähiö? "Uskallan viedä koiran ulos illallakin." Saatavilla. (viitattu 19.4.2020) <https://www.tamperelainen.fi/paikalliset/1392343>

Tilastokeskus 25.3.2020: Väkiluvun kehitys Tampereen kaupunkiseudulla 1951-2019. Verkkosivu. Saatavilla. (viitattu 20.4.2020) http://www.stat.fi/tup/seutunet/tampere_vaesto_fi.html

Yle 5.9.2013: Ei tullut Hervannasta slummiä, tuli elävä kaupunginosa. Saatavilla. (viitattu 19.4.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-6815509>